

Č. 32/2000

Je-li nezletilá osoba pod vlivem alkoholu přijata do zdravotnického zařízení nebo získá-li zdravotnické zařízení jiným způsobem poznatky o tom, že tato osoba požívá alkoholické nápoje, je zdravotnické zařízení povinno tuto skutečnost bez zbytečného odkladu oznámit okresnímu úřadu (§ 10 odst. 4 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění zákona č. 257/2000 Sb.).

Dovodí-li okresní úřad, že je dáno podezření z trestné činnosti (zejména ze spáchání trestných činů ohrožování mravní výchovy mládeže podle § 217 trestního zákona nebo podávání alkoholických nápojů mládeži podle § 218 trestního zákona), je tento státní orgán povinen splnit svoji oznamovací povinnost ve smyslu § 8 odst. 1 druhé věty trestního řádu.

Pokud by okresní úřad považoval za potřebné další informace o zdravotním stavu nezletilé osoby, bylo by na místě, aby dal soudu podnět k ustanovení kolizního opatrovníka (§ 37 zákona o rodině), který by za ošetřované dítě vyslovil souhlas se sdělením skutečností podléhajících povinnosti mlčenlivosti zdravotnických pracovníků.

Policií České republiky, Policejním prezídiem ČR - Ředitelstvím služby kriminální policie, byly získány poznatky, že některá zdravotnická zařízení odmítají orgánům Policie České republiky poskytovat základní informace o případech, kdy jsou děti pod vlivem alkoholu přijímány na jednotku intenzivní péče zdravotnických zařízení s poukazem na povinnost mlčenlivosti. Ministerstvo zdravotnictví bylo proto Policejním prezídiem České republiky požádáno o posouzení oprávněnosti tohoto postupu.

Ministerstvo zdravotnictví ve svém stanovisku ze dne 2. 5. 2000 uvedlo, že zdravotničtí pracovníci jsou povinností mlčenlivosti (§ 55 odst. 2 písm. d) zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů) zavázáni v plném rozsahu, to znamená o všech skutečnostech, o nichž se dozvěděli při výkonu svého povolání, tedy nejen o těch, které se vztahují ke zdravotnímu stavu pacienta a k poskytování zdravotní péče. Těmito skutečnostmi se rozumějí jak údaje týkající se přímo zdravotního stavu pacienta, tak i jiná zjištění a údaje, které se týkají rodinného a osobního života pacienta. V daném případě by mohl zdravotnický pracovník sdělit požadované údaje se souhlasem ošetřované osoby, kteréžto právo vyslovit souhlas se sdělováním skutečností podléhajících povinné mlčenlivosti realizují u nezletilých pacientů jejich zákonní zástupci - rodiče. Bylo proto doporučeno vyžádat si souhlas zákonných zástupců nezletilých pacientů.

Za základ při řešení daného problému je možno považovat skutečnost, že požívá-li nezletilá osoba (dítě) alkohol, a to dokonce v takové míře, že pro následky nadměrného požití nebo požívání alkoholu je hospitalizována na jednotce intenzivní péče zdravotnického zařízení, je odůvodněn závěr, že rodiče neplní povinnosti plynoucí z rodičovské odpovědnosti ve smyslu § 31 a násl. zákona o rodině a dále je odůvodněno podezření ze spáchání trestného činu ohrožování mravní výchovy mládeže podle § 217 tr. zák., kde podezřelými jsou zejména rodiče, event. jiní zákonní zástupci dítěte. Žádat za této situace zákonné zástupce dítěte o souhlas se zproštěním zdravotnických pracovníků povinnosti mlčenlivosti, jak doporučuje Ministerstvo zdravotnictví, je nepřiléhavé.

Podle ustanovení § 55 odst. 2 písm. d) zákona o péči o zdraví lidu jsou zdravotničtí pracovníci povinni zachovávat mlčenlivost o skutečnostech, o nichž se dověděli v souvislosti s výkonem svého povolání, s výjimkou

a) případů, kdy skutečnost sdělují se souhlasem ošetřované osoby,

b) kdy byli této povinnosti zproštěni nadřízeným orgánem v důležitém státním zájmu.

Dále citované ustanovení stanoví, že povinnost oznamovat určité skutečnosti, uložená zdravotnickým pracovníkům zvláštními předpisy, není tím dotčena.^{1 2}

a) Jak již bylo shora uvedeno, žádat zákonné zástupce dítěte o souhlas se zproštěním zdravotnických pracovníků mlčenlivosti za situace, kdy právě tito zákonní zástupci jsou podezřelí ze zanedbávání péče o dítě či ze spáchání trestné činnosti ve vztahu k dítěti, je nevhodné a zřejmě by v řadě případů tento souhlas nebyl dán.

Přichází proto v úvahu ustanovení kolizního opatrovníka, který by za nezletilou osobu dal souhlas se zproštěním zdravotnických pracovníků povinnosti mlčenlivosti.

Podle § 37 odst. 1 zákona o rodině „žádný z rodičů nemůže zastoupit své dítě, jde-li o právní úkony ve věcech, při nichž by mohlo dojít ke střetu zájmů mezi rodiči a dítětem,.. Nemůže-li být dítě zastoupeno některým z rodičů, ustanoví mu soud opatrovníka, který bude dítě v řízení nebo při určitém právním úkonu zastupovat (§ 37 odst. 2 téhož zákona). Podmínky pro ustanovení kolizního opatrovníka budou v případech, kdy je dáno podezření ze zanedbání péče o dítě, nepochybně dány. Je třeba zdůraznit, že podmínkou tu není, aby skutečně nastal střet zájmů dítěte a rodičů, tj. v řešené situaci prokázané neplnění povinností plynoucích z rodičovské odpovědnosti, postačí jen možnost tohoto střetu.

b) Je třeba konstatovat, že čl. 19 Úmluvy o právech dítěte, kterou je Česká republika vázána (sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb.), ukládá v bodě 1. státům, které jsou smluvní stranou úmluvy, činit všechna potřebná opatření (zákonodárná, správní, sociální a výchovná) k ochraně dětí mimo jiné před zanedbáváním nebo nedbalým zacházením během doby, kdy jsou v péči jednoho nebo obou rodičů, zákonných zástupců nebo jakýchkoliv jiných osob starajících se o dítě, a dále v bodě 2. je konstatováno, že pro účely zjištění, oznámení, vyšetřování, léčení a následné sledování uvedených případů špatného zacházení s dětmi tato ochranná opatření zahrnují rovněž podle potřeby postupy pro zásahy soudních orgánů.

Dle čl. 10 Ústavy České republiky ratifikované a vyhlášené mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách, jimiž je Česká republika vázána, jsou bezprostředně závazné a mají přednost před zákonem.

Ze shora uvedeného třeba dovodit, že péči o výchovu a řádný vývoj dětí a přijímání opatření k jejich ochraně před zanedbáváním ze strany rodičů nebo jiných zákonných zástupců lze považovat za důležitý státní zájem a na tomto základě by bylo možno žádat ve smyslu § 55 odst. 2 písm. d) zákona o péči o zdraví lidu nadřízený orgán, tj. zřizovatele příslušného zdravotnického zařízení, o zproštění povinnosti mlčenlivosti. Tento postup by byl realizovatelný u státních zdravotnických zařízení (zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů),

¹ V souvislosti s citací § 55 odst. 2 písm. d) zákona o péči o zdraví lidu je třeba konstatovat, že zákonem č. 123/2000 Sb., o zdravotnických prostředcích a o změně některých souvisejících zákonů, bylo toto ustanovení novelizováno tak, že „V § 55 odst. 2 písm. d) se za slova „zvláštními předpisy“, vkládá odkaz na poznámku pod čarou č. 10a), která zní: § 53 odst. 2 zákona č. 123/2000 Sb., o zdravotnických prostředcích a o změně některých souvisejících zákonů..“ Takovýto odkaz je zřejmě nesprávný - pravděpodobně mělo být odkázáno na § 49 odst. 2 zákona č. 123/2000 Sb., v kterémžto ustanovení jsou uvedeny výjimky z povinnosti mlčenlivosti.

² Podrobný rozbor této problematiky podává jinak výkladové stanovisko č. 4/1999 Sbírky výkladových stanovisek Nejvyššího státního zastupitelství, na něž se pro stručnost plně odkazuje.

dosud však nebyl uspokojivě vyřešen problém, který subjekt by byl příslušný ke zbavení povinnosti mlčenlivosti u nestátních zdravotnických zařízení (zákon č. 160/1992 Sb., o zdravotní péči v nestátních zdravotnických zařízeních, ve znění zákona č. 161/1993 Sb.).^{3 4}

Řešení všech případů, kdy budou existovat poznatky o hospitalizaci dětí pro nadměrné požití alkoholu a z toho plynoucí podezření, že tyto děti požívají alkoholické nápoje nebo že výchova dětí je rodiči nebo jinými zákonnými zástupci zanedbávána, lze nalézt v postupu dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění zákona č. 257/2000 Sb.

V ustanovení § 6 odst. 1 citovaného zákona je stanoveno, že sociálně-právní ochrana se zaměřuje i na děti, jejichž rodiče neplní povinnosti plynoucí z rodičovské odpovědnosti (§ 6 odst. 1 písm. a) bod 2.) a děti, které - mimo jiné - požívají alkohol nebo návykové látky (§ 6 odst. 1 písm. c)), pokud tyto skutečnosti trvají po takovou dobu nebo jsou takové intenzity, že nepříznivě ovlivňují vývoj dětí nebo jsou příčinou nepříznivého vývoje dětí. Ustanovení § 10 odst. 4 téhož zákona pak ukládá zdravotnickým zařízením (a dalším subjektům) povinnost oznámit okresnímu úřadu skutečnosti, které nasvědčují tomu, že jde o děti uvedené v § 6 odst. 1, a to bez zbytečného odkladu po tom, kdy se o takové skutečnosti dozví. Tato povinnost je uložena všem zdravotnickým zařízením, tj. jak státním, tak i nestátním.

Je-li tedy dítě pod vlivem alkoholu přijato na jednotku intenzivní péče zdravotnického zařízení, případně toto zařízení získá jiné poznatky o tom, že dítě požívá alkoholické nápoje, je na místě postup podle § 10 odst. 4 zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí je třeba považovat za zvláštní předpis, na který odkazuje ustanovení § 55 odst. 2 písm. d) zákona o péči o zdraví lidu, byť přímo v zákoně je pouze odkaz na zákon č. 123/2000 Sb. (viz poznámku pod čarou č. 53). Odkazuje-li zákon na „zvláštní předpisy“, jsou jimi všechny zvláštní předpisy, které se předmětné skutečnosti (v daném případě prolomení povinnosti mlčenlivosti) týkají a nikoliv pouze ty předpisy, na které je v poznámce odkazováno.

Splní-li zdravotnické zařízení povinnost vyplývající z § 10 odst. 4 zákona o sociálně-právní ochraně dětí, je dále na okresním úřadě, aby si opatřil další poznatky o oznamovaném dítěti (dle § 2 odst. 1 zákona o sociálně-právní ochraně dětí se pro účely tohoto zákona dítětem rozumí nezletilá osoba) a vyhodnotil, zda není dáno podezření ze spáchání trestné činnosti. Dovodí-li okresní úřad, že toto podezření je odůvodněno (zejména by se mohlo jednat o podezření ze spáchání trestných činů ohrožování mravní výchovy mládeže podle § 217 tr. zák. nebo podávání alkoholických nápojů mládeži podle § 218 tr. zák.), je tento státní orgán povinen splnit svoji oznamovací povinnost ve smyslu § 8 odst. 1 věty druhé tr. ř.

Pokud by byly pro okresní úřad potřebné další informace o zdravotním stavu dítěte, které by nebylo možno zahrnout pod okruh skutečností oznámených zdravotnickým zařízením v rámci plnění povinnosti vyplývající z § 10 odst. 4 zákona o sociálně-právní ochraně dětí, bylo by třeba, aby okresní úřad dal soudu podnět k ustanovení kolizního opatrovníka ve smyslu § 37 odst. 2 zákona o rodině, který by za ošetřované dítě vyslovil souhlas se sdělením skutečností podléhajících povinnosti mlčenlivosti zdravotnických pracovníků.

³ *Novela provedená zákonem č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a změně některých souvisejících zákonů, nabývá v této části účinnosti až dnem 1. 1. 2001.*

⁴ *Lze vycházet z plně odůvodněného závěru, že tímto orgánem bude orgán státní správy, který vydal oprávnění k provozování nestátního zdravotnického zařízení.*

Pro úplnost třeba závěrem konstatovat, že pokud by měly být dány informace o hospitalizované nezletilé osobě přímo orgánům Policie ČR, bylo by možno takto postupovat pouze za situace, kdy by byl dán souhlas zákonného zástupce (event. kolizního opatrovníka) nezletilé osoby se sdělením skutečností podléhajících povinné mlčenlivosti zdravotnických pracovníků nebo by byl zdravotnický pracovník nadřízeným orgánem zproštěn povinnosti mlčenlivosti. Oznamovací povinnost podle § 10 odst. 4 zákona o sociálně-právní ochraně dětí je třeba plnit výlučně ve vztahu k okresním úřadům a nikoliv orgánům Policie ČR.